

GELİR TEŞEKKÜLÜ VE İSTİKRAR TEORİSİ*

Richard A. MUSGRAVE,
(Çeviren: As. Orhan ŞENER, MPA)

Şimdi, bütçenin istikrarı sağlama bölümünün istihdam, fiat seviyesi ve büyüme üzerine olan etkileri ile ilgili problemleri incelemeye başlayalım. Burada, para arzı ile harcamalar arasındaki klasik doktrinin kurduğu ilişki yerine, likidite tercihi ile parasal ücretlerin ve fiatların düşmesinin çok zor olduğunu kabul eden bir sistemi inceleyeceğiz. Muhtelif sebeplerle ekonomi istihdam ve fiat seviyesi istikrarından uzaklaşabilir ve maliye politikası ekonomik istikrardan bu şekilde meydana gelecek olan sapmaları düzeltmeğe çalışır. İstikrarı sağlama amacına sadece para ve maliye politikalarıyla ulaşılamamaktadır. Bununla beraber, zamanımızdaki bütçeler toplam milli gelirin çok önemli bir kısmını kapsadıklarından üretim ve fiat seviyesi üzerine büyük bir etkide bulunabilme kudretindedirler. Bundan dolayı, istikrarı sağlama yönünden bütçe politikası çok önemli bir rol oynamalıdır. 1930 lardan buyana bütçenin bugünkü istikrarı sağlama fonksiyonu ile eş anlama gelmek üzere bu rolü, maliye literatüründe; maliye politikası ve telafi edici maliye (fonksiyonel maliye) ile ilgili bahislerde oldukça detaylı bir şekilde ele alınmıştır (1).

Bütçe politikalarının klasik fonksiyonlarından olan Kaynakların Tahsisi ve Gelir Dağılımına ek olarak İstikrarı Sağlama Fonksiyonu da ilâve edilmelidir. Bu önemli fonksiyon, bütçenin klâsik fonksiyonlarının bir alternatifi olarak değil fakat onların bir tamamlayıcısı olarak düşünülmelidir. Aşağıdaki açıklamalarımızla bütçenin istikrarı

(*) Richard A. MUSGRAVE «The Theory of Public Finance.» International Student Edition, Mc GRAW - HILL Company Inc. Tokyo, 1959. s. 405 - 428

(1) Bkz. sayfa 22

sağlayıcı fonksiyonunun diğerleriyle en az çatışır şekilde nasıl bağdaştırılabileceği konusunu anlatacağız. (2).

A. GAYELER.

Bütçenin istikrarı sağlama fonksiyonun fiat seviyesi ve tam istihdamı sağlamak şeklindeki önemli gayelerine kısaca bir göz atalım.

Müteşebbisleri gelecek hakkında daha iyimser yapmak ve harp ekonomisine geçişi hızlandırmak için fiat seviyesini yükseltmek gerekebilir. Buna karşılık, dünya piyasalarındaki değişikliklere uyabilmek, aşırı kar marjını serbest bırakmak veya parasal ücretlerin arttırılmadığında teknolojik gelişmelerin işveren lehinde sebep olduğu gelir artışını daha uygun bir şekilde dağıtabilmek için bu gibi durumlarda fiatların indirilmesi gerekmektedir. Bütün bu durumlarda fiat seviyesindeki istikrarının sağlanmasının ne kadar önemli olduğunu tartışmaya pek lüzum yoktur.

Fiat seviyesinde meydana gelen değişiklikler nisbi fiatlarda da keyfi değişimlere sebep olduğundan dolayı, gelir dağılımı politikası ile güdülen ilkelere aykırı düşmektedir. Fiat istikrarı aynı zamanda düzenli işleyen bir ekonomi için arzu edilmeyen belirsiz durumları da ortadan kaldıracaktır.

Aynı şekilde, tam çalışma halinin de devam ettirilmesi amacının ne kadar önemli olduğunu söylememiz gerekmektedir. İş değiştirmeleri nedeniyle işsiz kalanların durumları pek önemli olmadığı halde; çalışmak istedikleri halde iş bulamayanların sayılarının artması halinde iyi işlemekte olan bir ekonomi bile ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca, işsizlik sorununun çözümü sosyal istikrar için de gerekli bir şarttır. Teknik seviyede bile işsizliğin ölçülmesi ve tam istihdam durumunun tesbiti sırasında yapılacak çalışmalarda da bu temel gerçekler ihmal edilmemelidir (3). Tam istihdam ve fiat

---

(2) Bkz. sayfa 37 ve 517

(3) Tam istihdamın tanımı ve işsizliğin ölçülmesi meselelerinin detaylı bir tartışması için Bkz. Albert REES «The Meaning and Measurement of Full Employment», The Measurement and Behavior of Unemployment, National Bureau of Economic Research, Inc, New York, 1957.

seviyesi istikrarının birlikte sağlanmasının adeta imkânsızlığı nedeniyle, gerçekte bu iki amacın birlikte gerçekleştirilmesine çalışmağa pek lüzum yoktur.

Fiat seviyesi istikrarı ile tam istikdama erişme şeklindeki ikili çaba ile ekonominin istikrarı kastedilmektedir. Bununla beraber, tam istihdam istikrarı aynı zamanda üretim istikrarını da kapsadığından ekonomik istikrar kelimesi yanıltıcı olmaktadır. Çünkü, artan sermaye stoku, işgücü ve teknik gelişmeye bağlı olarak tam çalışma ve fiat istikrarının devam ettirilebilmesi aynı zamanda büyüme hızında da istikrarın sağlanabilmesine bağlıdır. Böylece büyüme meselesi, istikrar politikasının önemli bir konusunu teşkil etmektedir.

Politikanın üçüncü amacı olarak büyümede istikrar sağlamanın ortaya çıkardığı güçlük oldukça açık bir şekilde görülebilir. Minimum maliyet şartları altında belirli bir büyüme hızını elde etmek arzu edilen bir husus olmakla beraber, ne pahasına olursa olsun en yüksek bir büyüme hızına erişmek pek arzu edilen bir gaye olmamalıdır. Klasik sisteme göre; ekonominin büyüme hızı bir taraftan tüketicilerin zaman tercihlerine ve diğer taraftan ise, yatırımların verimliliğine bağlı kalmaktadır. Belirli bir gelir seviyesindeki tüketicilerin zaman tercihlerine uygun bir şekilde teşekkül eden büyüme haddi optimal bir oran sayılabilir. Ancak, Say kanununun geçerli olmadığı bir sistemde bu şekildeki bir çözüm tarzı işe yaramaz ve istikrarı sağlama yönünden telafi edici maliye politikası tedbirlerine başvurma lüzumu ortaya çıkar (4).

Tam istihdam ve fiat seviyesi istikrarı sağlanırken, maliye politikası aynı zamanda büyüme haddini de etkilemektedir. Değişik istikrar politikaları ise; değişik büyüme hadlerine yol açtığından farklı büyüme hadlerinden birinin seçiminde piyasa şartlarından ziyade uygulanan maliye politikası rol oynamaktadır. Bu sebepten dolayı, neoklasik sistem tam istihdam ve fiat seviyesi istikrarının elde edilebileceğini varsaydığımız durumda bile klasik sistemden farklılık göstermektedir (5).

Bundan başka, büyüme ile ilgili bir amacın tam istihdam ve fiat seviyesi istikrarı ile bağdaşma durumunun ve yine arzu edilen bü-

---

(4) Bkz. sayfa 483

(5) Bkz. sayfa 553

yüme haddi ile bütçenin Tahsis ve Gelir Dağılımı Bölümlerince güdülmekte olan politikaların ahenkleştirilmesi gerekmektedir. Bundan sonraki bölümde, bu gayeler arasındaki ilişkiler ve bu gayelerin çok yönlülüğü ele alınacaktır.

B. GELİR TEŞEKKÜLÜNÜN ESASI İLE PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ROLÜ

İstikrar politikası bir vakum içinde geliştirilemez. Politika, incelenmekte olan ekonomideki gelir teşekkülünün oluşumu bakımından ele alınmalıdır. Ancak böylece, istikrar ile gelir teorisi arasındaki ilişkiye bağlı olarak telafi edici maliye politikasının daha detaylı bir anlatımına geçilebilir.

Klasik Sistem.

Klasik sistem ile Keynezyen model ve bu ikisinin çeşitli kombinasyonları arasında ayırım yapmak adet haline gelmiştir (6). Şimdi meşhur klasik sistemle konuya girelim. Tasarruf, hem milli gelirin ve hem de faiz haddinin bir fonksiyonu sayıldığından, $(17 - 1)$ den $(17 - 8)$ 'e kadarki formüllerle anlatılan sistem, genellikle anlaşılan şekliinden biraz farklıdır. Bu formüllerle klasik sistem, esas özelliklerini değiştirmeden biraz değişik bir şekilde gösterilmiştir. Klasik düşünürler sistemle ileri sürdüklerinden daha fazla bir şekilde gelir teorisiyle ilgilenmişlerdir. Ayrıca büyüme ve sermaye birikimi konularıyla pek fazla ilgilenmişlerdir. Ancak paranın altın şeklinde

-
- (6) Benzer tartışmalar için bkz. Gottfried Haberler, *Prosperity and Depression*, 3 rd ed., League of Nations, Geneva, 1941, chap. 8 — Lawrence R. Klein, *The Keynesian Revolution*, The Macmillan Company, New York, 1947, pp. 199 ff — Franco Modigliani, «Liquidity Preference and the Theory of Interest and Money», *Econometrica*, vol. 12, no 1, pp. 45 - 88, January, 1944, aynı eser; eds. Friedrich A. Lutz ve Lloyd W. Mints, *Readings in Monetary Theory*, American Economic Associations, Richard D. Irwin, Inc., Homewood, III., 1951, pp. 186 - 239 — Don Patinkin, *Money, Interest, and Prices*, Row, Peterson and Company, Evanston, III., 1956 ve Challis A. Hall ve James E. Tobin, «Income Taxation, Output and Prices», *Economia Internazionale*, vol. 8. no. 3, pp. 527 - 532, August, 1955, yine vol. 8, no 4, pp. 751 - 755, November, 1955 ve vol. 9. no. 1, pp. 1 - 8, February, 1956.

saklanması ve tekrar piyasaya sürülmesi konularının farkına varmamışlardır (7).

Değiştirilmiş klasik sistem aşağıdaki eşitliklerle gösterilmiştir.

$$S = S(i, Y) \quad (17-1)$$

$$I = I(i) \quad (17-2)$$

$$S(i, Y) = I(i) \quad (17-3)$$

$$Y = Y(N) \quad (17-4)$$

$$N = N(W) \quad (17-5)$$

$$W = Y'(N) \quad (17-6)$$

$$Y_m = \bar{V} \cdot \bar{M} \quad (17-7)$$

$$Y_m = P \cdot Y \quad (17-8)$$

$\bar{V}$ ve $\bar{M}$ belli olduğundan: S, I, i, Y, N, W, Y_m ve P nin değerlerini bulabiliriz. Tüketimi bulabilmek için bu eşitliklere son olarak

$$Y = C + I \quad (17-9)$$

nolu eşitliği ilave etmekteyiz.

(17-7) ve (17-8) nolu eşitliklerin dışındakilerin hepside reel karekterdedirler. Reel hasıla veya milli gelirin seviyesini gösteren Y nin seviyesi (17-4) nolu eşitlikle gösterildiği gibi N ile belirtilen işgücü tarafından tayin edilmektedir. İşgücü arzı N ise; (17-5) nolu eşitlikteki reel ücret haddi W nin bir fonksiyonudur. Reel ücret W nin haddi ise, belirli bir sermaye stokunun değişmediği bir durumda istihdam seviyesi N e bağlı olan işgücünün marjinal verimine eşittir. Bu ilişki, (17-6) no.lu eşitlikle gösterilmektedir. Bu üç eşitlik birlikte Y, W ve N nin değerlerini vermektedir. (17-1) nolu eşitlikle gösterilen tasarruf miktarı S; faiz haddi i ve milli gelir seviyesi Y ye bağlıdır. Yatırım hacmi I ise, (17-2) nolu eşitlikle gösterildiği gibi faiz haddi i nin bir fonksiyonudur. (17-3) nolu eşitlikte ise; (17-1) ve (17-2) nolu fonksiyonlara bağlı kalınarak yatırım ve tasarrufların denge noktasındaki eşitlenişleri gösterilmektedir. Y belli ise; bu eşitliklerden S, I ve i bulunabilmektedir. I nin değeri bu şekilde

(7) Bkz. Jean Baptiste Say, *Treatise on Political Economy*, trans. C. R. Prinsep, Claxton, Philadelphia, 1869, p. 133. Ayrıca Bkz. Jacob Viner, *Studies in the Theory of International Trade*, Harper and Brothers, New York, 1937, bilhassa sayfa 185 ff.

bulunduktan sonra, (17-9) nolu eşitlikten tüketim miktarı C bulunur. İstihdam seviyesi ve milli hasıla ile yine milli hasılanın tüketim ve yatırım arasındaki bölünümleri böyle bir sistemle reel karekterde tayin edilmektedir. (17-1) den (17-6) ya kadar olan fonksiyonel ilişkiler belli olduğundan Y, I, S, i, N ve W yi reel olarak bu eşitliklerden elde edebiliriz. Sisteme (17-9) nolu eşitlik, sırf C yi bulabilmek için eklenmiştir.

Önemli özellikleri paradan bağımsız bir şekilde saptandığından bu sistem takas ekonomilerine değil fakat ayrıca para ekonomilerine de uygulanabilmektedir. Para miktarı $\bar{M}$ ve devir sürati $\bar{V}$ belli ise; (17-7) nolu eşitlikten parasal milli gelir Y_m nin seviyesi ve (17-8) nolu eşitlikten ise fiat seviyesi P hesaplanabilmektedir. Fiat seviyesi P belli olduktan sonra C, S ve I nin parasal değerleri olan C_m , S_m , ve I_m nin değerleri kolayca bulunabilir. Başka bir deyimle, mevcut ödeme sisteminin yapısına dayanılmak suretiyle elde edilen belli bir $\bar{V}$ değerine bağlı olarak bulunan değiştirilmiş bir eşitlikle sistemdeki reel değerler, parasal değerler haline çevrilebilmektedir. Likidite tercihi sistemde göz önünde bulundurulmadığından, paranın devir süratinin mali kurumlardan elde edilen verilere dayanılarak bulunması yoluna gidilmiştir. Son yıllarda meselenin bu şekilde ele alınışının bizi kararsız bir sistemle başbaşa bıraktığı söylenmektedir. Böyle bir tenkidin yerinde olduğunu kabul etmiyorum (8).

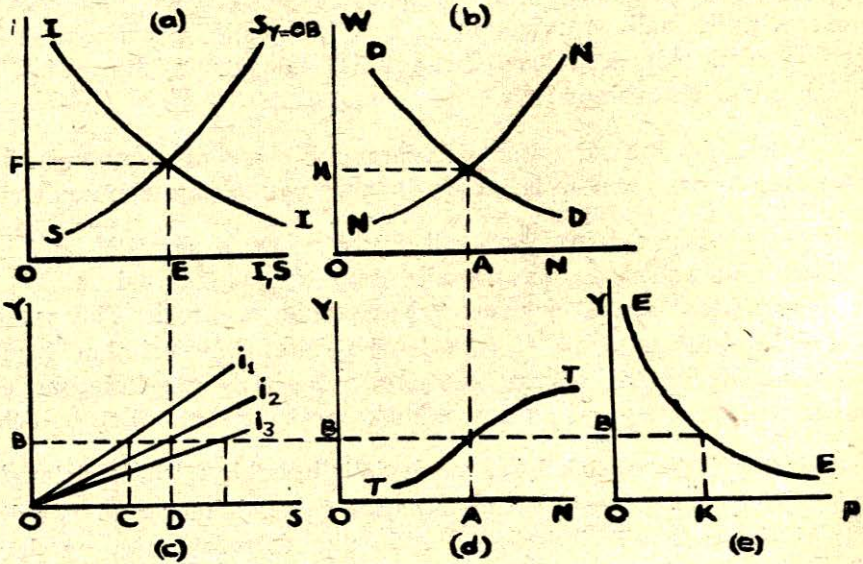
Sistemin işleyişi (17-1) nolu şekille gösterilmektedir.

Şekil (17-1b) deki NN eğrisi (17-5) nolu eşitlikle gösterilen işgücü arzını ve DD eğrisi ise (17-6) nolu eşitlikle gösterilen işgücü talep eğrisini göstermektedir. Buna göre tam istihdam denge noktasındaki işgücü arz ve talebi OA kadar olup reel ücret seviyesi ise OH kadardır. (17-4) nolu eşitlikte gösterildiği üzere şekil (17-1d) deki TT eğrisi istihdama bağlı olarak reel hasıla artışını gösterince, OA istihdam seviyesindeki hasıla OB kadardır. (17-1) nolu eşitlikteki milli gelir seviyesi, faiz haddi ve tasarruf arasındaki ilişkiler, (17-1c) nolu diyagramdaki doğrularla gösterilmiştir. Diyagramdaki her bir doğru, çeşitli milli gelir seviyesi ve belirli faiz haddine bağlı ta-

(8) Bkz. sayfa 427

sarruf miktarlarını göstermektedir. S ve i arasındaki ilişkilerin pozitif olduğunu varsayarsak : $i_1 < i_2 < i_3$ olur. Millî gelirin OB seviyesinde $i = i_1$ ise, tasarruf miktarı OC ve $i = i_2$ ise, tasarruf mikta-

Şekil (17 - 1)
Klasik Sisteme göre Millî Gelirin teşekkülü

rı OD kadar... vb. devam etmektedir. Millî gelirin OB seviyesine bağlı kalarak değişik faiz hadlerindeki tasarruf miktarlarını gösteren SS eğrisi (17-1a) nolu şekilde gösterilmiştir. (17-2) nolu eşitlikle belirtilen ilişki açısından yatırımlar faiz haddine bağlı olarak II eğrisiyle gösterilmiştir. (17-3) nolu eşitlikteki ilişki nedeniyle OE miktarında yatırımlar ile tasarrufların birbirine eşit olması gerekmektedir. Bu durumda OF seviyesine rastgelen faiz haddi ise i_2 olmaktadır. (17-1b ve 1d) şekillerindeki hasıla ve istihdamın teşekkülü vetiresinin (17-1a ve 1c) şekillerinde gösterilen yatırımların realize edilmesinden önce olması gerekmektedir. Sistemin önce yatırımların realize edilmesi sonucu olarak aksi istikamette çalışabilmesi ise, sermaye birikiminin üretim fonksiyonu üzerine olan etkilerinin göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

Bütün bu değişkenler reel karakterde olup bunların parasal şek-

le dönüşümü şekil (17 - 1e) de verilmiştir, $\bar{V}$ ve $\bar{M}$ i veri olarak kabul edersek bu durumda toplam para arzı aynı kalmaktadır. (17 - 7) ve (17 - 8) nolu eşitliklerde belirtildiği gibi fiyat seviyesi ile milli hasıla arasındaki ilişki EE harcama eğrisine gösterilmiştir. Reel milli gelir veya hasılanın OB ye eşit olması halinde fiyat seviyesi OK ya eşit olup, parasal milli gelir seviyesi ise OB ile OK nın çarpımına eşit olmaktadır.

Klasik modele göre milli hasıla seviyesi tam istihdam noktasında dengeye erişmektedir. Zaten bu durumu daha önce gösterdik. Bununla beraber dengenin gerçekleşmesi için (17 - 1) ve (17 - 2) nolu eşitliklerle belirtilen ilişkiye göre tam istihdam milli gelirinin tayin ettiği tasarruf eğrisinin şekil (17 - 1a) da gösterildiği gibi yatırım eğrisi I'yi uygun bir faiz haddinde kesmesi gerektiğini belirtmemiz yerinde olur (9). Eğer, bu şartlar altında bir kesişme olursa gayri iradi işsizlik durumu görülmeyecektir. Yani işçiler reel ücret seviyesinde istedikleri kadar çalışabileceklerdir.

Şimdi, böyle bir sistem için para ve maliye politikalarının tesirlerini inceleyelim. Bunun için ise; hükümetin para arzını arttırdığını düşünelim. Sistemin işleyişi reel manada olduğundan ve dolayısıyla toplam hasıla sabit kalacağından dolayı arttırılan para miktarının hasıla üzerinde herhangi bir tesiri olmayacaktır. Para arzındaki artış tamamen muamele saikiyle tutulan para şekline dönüşür. V sabit sayıldığından para arzındaki değişiklik parasal gelir ve harcamaları aynı nisbette değiştirir. Yine, toplam hasıla değişmediğinden para miktarındaki artış aynı oranda fiyat seviyesinde yükselişe sebep olmaktadır. Yani miktar teorisi dar manada işlemektedir.

Kamu harcamaları ve vergi gelirlerinde eşit bir artışın olması

-
- (9) Şartların yerine getirilmediği zaman ne olacağı hakkında bkz. sayfa 413.
- (10) Sorun para arzının nasıl yapıldığına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Böyle bir sorun, açık piyasa işlemleri ile veya merkez bankasının karşılık şartı koyması halinde karşılık miktarını azaltarak çözümlenebilir. Para arzındaki artışın diğer bir halinde ise, para politikası: uçaklardan atılan ilâve banknot arzının (para yağmuru) haline dönüştüğü şekilde düşünülebilir. Böyle bir varsayım klâsik sistem açısından herhangi bir sorun yaratmadığı halde, Keynezyen sistemdeki para ve maliye politikaları arasındaki ayırımı bozmaktadır.

halinde bütçe politikalarının etkilerini düşünelim. Bu durumda reel hasıla ve istihdam seviyesi değişmeyeceği gibi parasal ödemelerin tutarında değişmeyecektir. Eşya fiyatlarının yükselip yükselmeyeceği ise; verginin çeşidine ve ne şekilde ödendiğine bağlı kalmaktadır (11). Özel sektör için tüketim ve yatırım meyillerinin toplamı olan harcama meylinin (1) e eşit olması nedeniyle, kısa dönem için vergi ve borçlanmanın fiat seviyesine etki yönünden aralarında her hangi bir fark yoktur. Son bir durum olarak açıktan finansman halinde ise; aynen miktar teorisinin işleyişine benzer bir şekilde fiat seviyesinin artacağını belirtelim.

Aynı şekilde çeşitli politikaların özel malların tüketim ve sermaye birikimi arasında bölüşümü üzerine farklı şekillerde tesir etmekte olduklarında açıklamalıyız. Bu durumda modeli büyümeye uygun bir şekilde kurmak istersek çeşitli politikalara göre farklı büyüme hızları elde ederiz. Çeşitli tüketiciler arasındaki marjinal tüketim meyillerinin farklı olduğu varsayılırsa, bu çeşit farklılıklar büyümeyi tüketicilerin durumlarına bağlı olarak etkileyecektir. Emisyon ve vergilerdeki artışın büyüme üzerine olan etkileri ise para arzındaki artışın kimlere gittiğine ve vergiyi hangi tüketici grubun ödediğine göre değişmektedir. Nisbi bir vergi yerine borçlanmaya başvurulması halinde, fonlar kamu borcu haline dönüşeceğinden özel sektördeki sermaye birikimi azalacaktır. Tam istihdam seviyesi devam ederken, milli geliri dahada artırıcı bir politikanın seçiminin fiatları yükseltme yönünden oldukça etkili olacağı unutulmamalıdır.

Keynezyen Sistem.

Şimdi, Keynezyen diye anılan sistemce geliştirilen diğer bir uç görüşü incelemeye dönüyoruz. Genel Teorideki yazılanlar tam olarak bir sistemi yansıtmadığından, 'diye anılan' kelimesine ağırlık verilmiştir. Aşağıdaki eşitliklerde, faiz haddinin muamele tutulan paraya ve bunun sonucu olarak milli gelir seviyesine bağlı olduğu göz önünde tutulmuştur. Sistem aşağıdaki eşitliklerden oluşmaktadır.

---

(11) Bkz. sayfa 365

$$\begin{aligned}
 S &= S(i, Y) & (17-1) \\
 I &= I(i) & (17-2) \\
 S(i, Y) &= I(i) & (17-3) \\
 M_a &= M_a(i) & (17-10) \\
 Y &= Y(N) & (17-4) \\
 N &= N(W_m) & (17-11) \\
 W &= Y'(N) & (17-6) \\
 M_t &= (1/V_t) \cdot Y_m & (17-7) \\
 M &= M_a + M_t & (17-13) \\
 Y_m &= P \cdot Y & (17-8) \\
 W_m &= P \cdot W & (17-14)
 \end{aligned}$$

Bu eşitliklere yine

$$Y = C + I \quad (17-9)$$

eşitliğini ekliyoruz.

(17-1) ve (17-3) nolu eşitlikler daha önceki reel manada tekrar yazılmışlardır. (12) Buradaki açıklamalarımızla klasik sistemden kesin bir şekilde ayrılmaktayız. Faiz haddinin teşekkülü şimdi, yatırımların tasarruflara eşit olduğu nokta olarak değil fakat yatırım yapanların likidite tercihleri durumlarının hesaba katılmasını gerektirmektedir. Paraya olan talep sistemin en esaslı unsurlarından birisi olmaktadır. (17-10) nolu eşitlikte gösterildiği gibi, spekülâtif para talebi M_a , piyasadaki cari faiz haddini tayin etmektedir (13). Elde tutulan spekülâtif para miktarı sabit olduğundan cari faiz haddi de belli olmaktadır.

- (12) (17-2) nolu şekli eşitlik, değişmeden aynı kalırken, Klasik sistemde genellikle kabul edildiği gibi Keynezyen Sistemdeki yatırım eğrisi; objektif piyasa olaylarından ziyade subjektif mahiyetteki piyasa bekleyişlerine bağlı kalmaktadır.
- (13) Eğer ihtiyat saiki ile tutulan para talebini de analize dahil etmek istersek, (17-10) nolu eşitliği,

$$M_{as} = M_{as}(i) \quad (17-10a)$$

$$M_{ap} = M_{ap}(Y_m, i) \quad (17-10b)$$

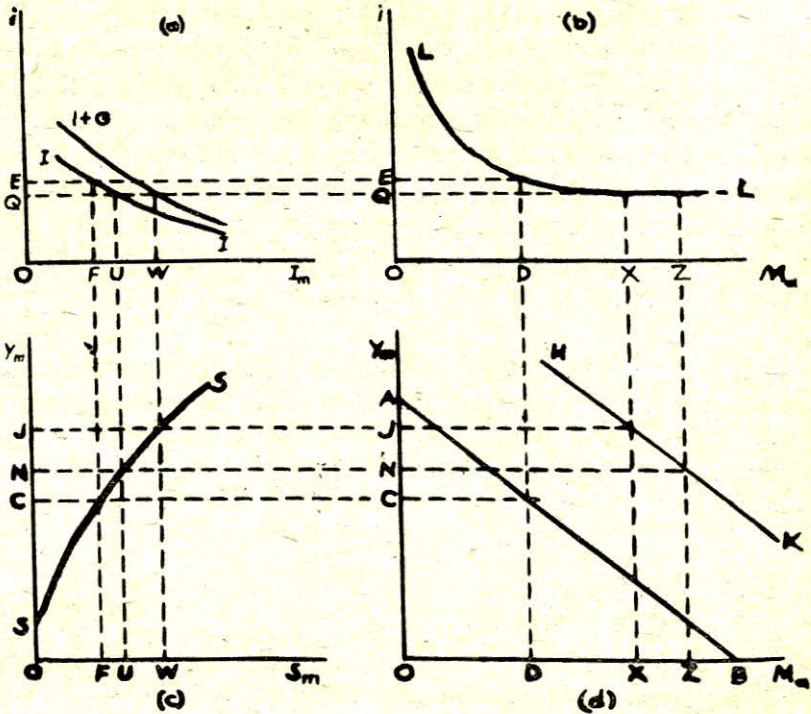
M_{as} 'ın spekülâtif para talebini ve M_{ap} 'nin ise, ihtiyat saikiyle tutulmak istene para talebini gösterdiği bu iki eşitlikle değiştirmemiz gerekir. İhtiyat Saiki ile talep edilen para reel şekilde olabilir ve böylece parasal gelir olan Y_m nin bir fonksiyonu olmaktadır.

Gelir Teşekkülü ve İstikrar Teorisi

Buna göre spekülâtif para miktarı ne kadar fazla ise, belirli bir seviyeden aşağı düşmemek şartıyla faiz haddi de o kadar düşük olur. (17 - 4) no.lu eşitlik daha önceki eşitlikte olduğu gibi burada da reel karakterdedir.

(17-11) no.lu eşitlikle ise; yine klasik anlayıştan ayrılmaktayız. Bu eşitliğe göre, işgücü arzı parasal ücret haddi W_m 'e bağlıdır. Ayrıca, cari ücret seviyesinde ek bir işgücü arzının mümkün olması halinde bile; parasal ücret haddi ile işgücü arzı arasındaki bağılılığa ücretlerin sabit bir seviyeden aşağı düşmeyeceği şeklinde bir sınırlandırma koymaktayız. Bunun sebebi ise, biraz sonra açıklanacaktır. (17-12) no.lu eşitlik aynen klasiklerdeki reel anlamını burada da muhafaza etmektedir. (17-12) ve (17-13) nolu eşitlikler ise, muamele saiki ile tutulan paranın gelir devir süratının V_t olarak gösterildiği eşitliğin yerini almaktadır. Bu eşitliklerdeki M_t muamele saiki için tutulan parayı ve M ise, toplam para miktarı-

Şekil (17 - 2)

Keynezyen Sisteme göre Millî Gelirin teşekkülü

nı göstermektedir. (17-14) nolu eşitlik ise ,parasal ve reel ücretlerle fiatlar arasındaki ilişkiyi göstermektedir. (17-8 ve 17-9) nolu eşitlikler değişmeden aynı kalmaktadırlar. Toplam para arzı M , muamele parasının devir sürati V_t ve sistemin yukarıdaki fonksiyonel ilişkileri belli olunca, bu 12 eşitlikten: Y , C , I , S , i , W , W_m , N , Y_m , M_a , M_t ve P yi kolaylıkla elde edebiliriz.

İstihdam seviyesi ve reel hasıla gibi üretimin tüketim ve sermaye birikimi arasındaki bölüşümü böylece sistemin parasal yönüyle ilişkilendirilmiştir. Her bir parasal ücret haddinde yine belirli bir hasıla ve istihdam seviyesi için muayyen bir parasal milli gelir seviyesi bulunmaktadır. Muamele saiki ile tutulan paranın dönme hızı, belirli ücret hadlerinde ki çeşitli istihdam seviyeleri için gerekli olan muamele para miktarını tayin eder. Ayrıca, belirli bir spekülâtif para miktarına rastgelen yine belirli bir yatırım miktarı vardır. Buna göre, milli gelir öyle bir seviyede teşekkül etmelidir ki, planlanan tasarrufların miktarını yine planlanan yatırımlar miktarına eşit kılsın. Milli gelir seviyesi, tam istihdamı sağlamağa yeter derecede yüksek değilse; parasal ücretlerin bir taban seviyeden yüksek olması halinde iken ücretlerdeki düşüş ile işsiz kimselere iş yaratmak mümkündür. Böyle bir durumda belirli bir istihdam seviyesinde tutulmakta olan muamele paraları spekülâtif para haline dönüşerek bu para çeşidinin arzını arttırmaktadır. Spekülâtif para arzındaki bu artış sonucunda eğer, faiz haddi düşebileceği taban seviyeye kadar düşmemişse, (yatırım eğrisi I nin tamamen inelastik olmaması şartıyla) yatırımlarda artış meydana gelir ve dolayısıyla istihdam artışı sağlanır. Şimdi ise, tam istihdama varılmadan önce parasal ücretlerin taban seviyesine kadar düşmesinden önce Keynezyen modelin özel bir hali olan faiz tuzağına düşüldüğünü varsayalım. Her iki durumda da gayri iradi işsizlik meydana gelecektir. Bu durumda cari ücret seviyesinin altında çalışmak isteyenler bulunduğu halde bu kimseler işsiz kalacaklardır.

Böyle bir sistemdeki gelir teşekkülü şekil (17-2) de gösteril-

mektedir (14). Burada ücret haddinin taban seviyesine kadar düşüğünü farzetmekteyiz. Böylece fiyatlar sistem tarafından belli edilince, diğer değişkenler parasal olarak gösterilebilir. Açıklamalarımıza şekillerden herhangi birisinden başlayabilmemiz mümkün olduğu halde (17 - 2d) ile başlayalım. (17 - 2d) no.lu şekilde spekülâtif para arzı olan M_a yatay ekseninde ve parasal milli gelir seviyesi ise dikey ekseninde gösterilmiştir. Şekildeki AB eğrisi M_a ve Y_m arasındaki ilişkiyi toplam para arzı M ile muamele devir sürati V_t nin belirli değerlerine bağlı olarak gösterebilir. Aynı ilişki, (17 - 12) ve (17 - 13) no.lu eşitliklerle gösterilmiştir. Şimdi ise, millî gelir seviyesinin OC kadar ve spekülâtif para arzı M_a nın ise OD kadar olduğunu farzedelim. Ve şekil (17 - 2b) ye geçerek faiz haddini dikey ve spekülâtif para arzını yani M_a yı yatay ekseninde göstereyim. Buradaki LL eğrisi (17 - 10) nolu eşitlikle gösterilen likiditeyi tercih eğrisini göstermektedir. Spekülâtif para miktarı OD kadar olduğundan buna tekabül eden faiz haddi OE ye eşit olmaktadır. Sola doğru kaydıığımızda şimdi (17-1a) nolu şekle geçeriz. Bu şekilde faiz haddi i yine dikey ekseninde ve yatırım harcamalarını gösteren I_m ise yatay ekseninde gösterilmektedir. II eğrisi ise, (17-2) nolu eşitlikle gösterilen yatırım eğrisini gösterir. Bu eğriye göre, $i = OE$ olunca, $I_m = OF$ olmaktadır. Buradan aşağı doğru inerek ise, (17-2c) şekline geliriz. Bu şekilde tasarruf S_m yatay ve Y_m ise dikey ekseninde ölçülmektedir. SS, (17-1) nolu eşitlikte ki tasarruf fonksiyonunu göstermektedir (*). II eğrisince tayin edilen I_m , (17-3) nolu eşitliğe göre SS eğrisince tayin edilen S_m ile denge noktasında eşit olmalıdır. Böyle bir denge, $I_m = S_m = OF$ olduğu zaman meydana gelmektedir. Bu ise, başlangıçtaki, yani şekil (17-2d) ki milli gelir seviyesine rast gelmektedir. Eğer, açıklamalarımıza milli gelir seviyesinin OC den daha büyük veya daha küçük olduğu farzedilecek diğer bir noktadan başlasaydı, izlediğimiz yol bi-

(14) Dörtlü şeklin ilk kısmının kullanımı için bkz. Tord Palander, «Keynes' allmanna teori och dess tillämpning inom rante—, multiplikator— och pristeorien,» Ekonomisk Tidskrift, vol. 44, no 4, pp. 233-273, December, 1942.

(*) Meseleyi basitleştirmek için, şimdilik I ve S nin tesirlerini ihmal ediyoruz.

zi tekrar başlangıçtaki çıkış noktasına ulaştırmazdı. Çünkü, OC den daha büyük bir gelir seviyesini esas olarak alırsak bu durumda plânlanan tasarruflar, plânlanan yatırım seviyesini aşacağından başlangıçtakinden daha küçük bir gelir seviyesine, ve OC den daha düşük bir gelir seviyesini çıkış noktasında esas olarak alırsak, bu durumda ise; plânlanan yatırımlar, plânlanan tasarrufları geçeceğinden daha yüksek bir millî gelir seviyesine ulaşmaktayız. Buna göre, uygun bir millî gelir seviyesi ancak tek bir noktadan hareketle mümkündür (15).

Şimdi ise, para politikasının Keynezyen model içindeki rolünü ele alalım. Ekonominin tam istihdama varmadan önce dengeye ulaştığı bir durumda para arzının arttırıldığını düşünelim (16). Cari millî gelir seviyesinde para arzındaki artış spekülâtif para arzını arttıracaktır. Para arzındaki bu artış ise, bir dereceye kadar faiz haddini düşürecek ve yatırımlarda artışa sebep olacaktır. Ancak, Keynezyen görüşün özel bir durumunda ise, faiz daima düşmeğe devam etmez. Çünkü, likidite tercihi eğrisinin elastikiyetinin sonsuz olduğu zaman faiz haddinin artık dahada aşağı inemeyeceği bir tabana varılır. Bu sınıra ulaştıktan sonra, para miktarındaki herhangi bir artış artık faiz haddi i'yi hiç azaltmayacağından I ile Y üzerinde hiç bir etkide bulunmaz. Bu durum Keynezyen modelin bir özelliğini teşkil etmekte olup, böyle bir durumda para politi-

---

(15) I, Y den bağımsız olduğundan eğer, $0 < (ds/dY) < 1$ ise, denge kararlı olacaktır. Eğer, Yatırım fonksiyonu $I = I(Y, i)$ olarak yazılabiliyorsa, $0 < (dc/dY) + (dI/dY) < 1$ dir. Son ifade daha yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Fakat, statik model analizleri için I'nın Y ye bağlı olduğunun varsayılması için herhangi bir özel sebep görmüyorum.

(16) Tekrar para arzındaki artışın nasıl yapıldığı meselesiyle karşılaşmaktayız. Eğer, para yağmuru varsayımına dayanırsak, bu durumda ilk olarak gelir tesiri meydana gelir. Ellerine para geçen kimseler gelirlerinde geçici bir artış olduğunu görecekle ve bunun bir kısmını tüketimlerine harcayacaklardır. Bu geçici tesirler uzun devre için ihmal edilebilir. Fakat para arzındaki artışın açık piyasa işlemleri veya karşılık miktarında yapılan azaltma sonucu halkın eline geçtiğini varsaymamız halinde analiz kolaylaşmaktadır.

kası işe yaramamakta olup sistemin moneter ve reel büyüklüklerine etkide bulunmamaktadır.

İşte bu durumda maliye politikasına başvurmak gerekmektedir. Fiatların değişmediğini kabul edersek, vergi hasılatındaki artışa eşit miktarda yapılacak kamu harcamaları aynı miktarda milli geliri ve hasılayı arttıracaktır. Vergi hasılatının sabit olduğu bir durumda kamu harcamalarında yapılacak bir artış ise, milli geliri daha da fazla arttırır. Ancak bu milli gelir artışı, bütçe açığının açıktan finansman ve devlet borçlarıyla kapatıldığı her iki durumda da sağlanabilir. Para politikasında olduğu gibi, borçlanma politikası toplam talebi arttırıcı tesirler yaratmaz. Böyle bir etkisizlik durumu; spekülative paradan muamele parasına olan sızıntının spekülative para arzını likidite tercihi eğrisinin elastikiyetinin sonsuza ulaşmağa başladığı noktaya kadar azaltmayacağı duruma kadar devam eder.

Şekil (17-2d) ye tekrar dönerek OC seviyesindeki bir milli gelirin ekonomide işsizliğe sebep olacağını ve işsizliğin ancak milli gelirin OJ seviyesine ulaştığı zaman bertaraf edilebileceğini farzedelim. Bunun için para arzının arttırıldığında spekülative para arzını gösteren eğride sağa doğru kayarak faiz haddi i yi düşürür. (17-2b) deki değişikliğin (a) ve (c) şekillerindeki izdüşümünü takip ederek I ve Y_m de de bir değişiklik veya artış olacağını görebiliriz. Bu prose, faiz haddindeki düşmenin taban seviye olan OQya eşit olunca kadar devam edebilir. Taban seviyeye ulaşıldığı durumun, şekil (17-2d) deki spekülative para miktarının HK ya kadar arttırıldığı zaman sağlandığını varsayalım. Bu vetire neticesinde, yatırım seviyesi OU ve milli gelir seviyesi ON ye kadar çıktığı halde, para politikasıyla OJ olarak seçilen hedefe ulaşmak mümkün olmayacaktır. Meseleyi basitleştirmek için başlangıçta ekonomiye devlet müdahalesinin olmadığını varsaydık. Şimdi ise, şekil (17-2a) daki II ve I+G eğrileri arasındaki mesafeye eşit bir miktarda kamu harcamaları yapılsın. Böylece milli gelir artarak arzu edilen OJ seviyesinde teşekkül eder. Milli gelirdeki artış veya NJ, kamu harcamalarındaki artıştan veya UW den daha büyük olmaktadır. Buna karşılık spekülative para arzının OZ den OX'e düşürülmesiyle meydana

gelen eksilme neticesinde M_a , likidite tercihi eğrisinin oldukça çok elastik sınırları içinde kaldığından I ve (i) yi etkilememektedir(17).

Tüketim üzerinde Servet tesirinin olmadığını benimseyen

Karma Sistem :

Şimdi ise; Klasik ve Keynezyen modellerin belirli özelliklerini kapsayan karma sistemdeki para ve maliye politikalarının etkenliklerini incelemeye başlayalım. Tam olarak geliştirilmemiş böyle bir sistemler serisi, tablo (17-1) de gösterilmektedir. Servet tesiri şimdilik sistemde ihmal edilmişse de ileride tekrar ele alınacaktır. Tablo (17-1) Tüketim üzerinde Servet etkisine yer vermeyen gelir teşekkülü sistemleri :

Likidite Tercihi	Parasal ücret haddi	
	Oynak	tabanı var
Likidite tercihi göz önünde tutulmuyor	a	d
Likidite tercihi göz önünde tutuluyor		
— I ve S eğrileri uygun bir faiz haddinde kesişiyor.	b	e
— I ve S uygun bir faiz haddinde kesişmiyorlar.	c	f

a ve f keyzleri sırasıyla Klasik ve Keynezyen modelleri göstermekte olduklarından yeniden ele alınmayacaklardır. Buna karşılık diğer keyzler bizi yeni durumlarla karşı karşıya getirmektedir.

b keyzi

İlk önce, Klasik sistemi [(17-1) den (17-9) a kadar olan eşitlikleri] likidite tercihini de kapsayacak şekilde değiştireceğiz. Bunun için, faiz haddinin bir fonksyonu ve fiat seviyesinden bağımsız olan para talebini gösteren (17-10) nolu eşitliği klasik sisteme dahil edip, (17-8) nolu eşitliğin yerine ise, (17-12) ve (17-13) nolu eşit-

(17) Burada para arzının gereğinden fazla bir şekilde OZ ye kadar artırılması halinde para politikasının etkenliği kısıtlanmaktadır. Diğer taraftan, kamu harcamalarının asgari bir kısmının bile para arzını arttırarak finanse edilmediği zaman, yatırımlarda beklenen artış meydana gelmektedir. Bkz. sayfa 456

likleri koyuyoruz. Böylece, M_a ve M_t gibi iki bilinmeyene karşılık iki tane fazla eşitliğe sahip olmaktadır. Diğer taraftan, likidite tercihi ile yatırım ve tasarruf eğrilerinin tam istihdam milli gelir seviyesine uygun olarak yapılacak tasarrufları yatırımlara eşitleyecek karakterde olduğunu kabul etmekteyiz. Başka bir deyişle, söz konusu değerlere göre likidite tercihinin gösteren eğrinin elastikiyeti sonsuzdan küçük olmalı ve yatırım eğrisinin elastikiyeti ise sıfırdan büyük olmalıdır (19).

Bu şartlar altında istihdam seviyesi sistemin reel yönü tarafından tayin edilmektedir. Ve tam istihdam seviyesi ise, klasik sistemde öngörülen otomatik bir şekilde teşekkül etmektedir. Eğer işsizlik söz konusu ise; parasal ücretler düşer, işsizler iş bulur. Bu durumda ki milli gelir seviyesi için daha az muamele parasına ihtiyaç duyulur ve dolayısıyla spekülâtif para arzı artar. Bu çeşit para arzındaki artış nedeniyle ise faiz haddi düşerek yatırım hacmi artar. Bu vetire ise, tam istihdama erişinceye kadar devam eder. Gerçekten sistemin reel yönü sadece istihdam seviyesini tayin etmez fakat ayrıca faiz haddi ile birlikte üretilen malların tüketim ve sermaye birikimi arasında nasıl bölüneceğini de tanzim etmektedir. Likidite tercihi ise; sistemin fiat seviyesinin tayininde rol oynar. Sistemin reel yönü tarafından tayin olunan faiz haddi, likiditeyi tercih fonksiyonunun yapısına bağlı kalarak halkın belirli miktarda spekülâtif para tutmasına elvermektedir. Spekülâtif para dışındaki para, yani muamele parası ile devir sürati ise fiat seviyesini tayin etmektedir.

Şimdi; böyle bir sistemde para ve maliye politikalarının önemini inceleyelim. Daha önceki varsayımlarımızda da öngörüldüğü gibi, açıktan para basılarak para arzındaki sağlanan artış üretim se-

-
- (18) Reel balanslara olan böyle bir talep, faiz haddinden bağımsız olduğu varsayılan ihtiyat saiki dolayısıyla artmakta olup, muamele talebi içinde gösterilmiştir. Böyle bir durum sayfa 427 de anlatılanlara uygun düşmemektedir. Ama, şimdiki güdülen amaç için yeterli sayılabilir.
- (19) Faiz haddinin kâfi derecede düşük bir seviyeye inebilmesi şartıyla burada böyle bir çözüm tarzının pozitif veya negatif bir faiz haddinde sağlanabileceğini belirtmemize lüzum kalmamaktadır.

viyesini değiştirmemektedir (20). Böyle bir durumda ayrıca üretilen malların tkretim ve sermaye birikim arasındaki bölüşümü de değişmemektedir. Faiz haddi değişmediğinden spekulatif para talebide ayni kalmakta ve para arzındaki bütün artış muamele parası haline dönüşmektedir. Böylece fiat seviyesindeki yükseliş, toplam para arzındaki artıştan daha fazla olmaktadır. Eğer, sadece spekulatif para talebi reel manada tesbit edilebilseydi, fiat seviyesindeki yükseliş para arzındaki artışa uygun bir oranda olurdu.

Kamu harcamaları ve vergilerin eşit miktarda arttırıldığını kabul ederek tekrar btçe politikasına dönelim. demeler şeklinde meydana gelecek değişme, cari fiatlar seviyesinde ki belirli bir milli gelir seviyesi için daha fazla miktarda muamele parasına ihtiyaç duyurmaktadır. Böyle bir ihtiyacın varlığı ise; fiat seviyesini düşürmektedir. Ayni zamanda vergi gelirlerindeki bir artış ise, özel sektördeki yatırım ve tasarruf miktarını azaltmaktadır. Kamu harcamalarının genellikle tüketime gittiğini varsayarsak net yatırımlar azalır ve faiz haddi yükselir. Spekulatif para sahasından muamele parası sahasına olan akım, muamele parasındaki yetersizliği gidermesine bağlı olarak neticede fiat seviyesi değişmeyebilir veya net bir şekilde azalıp artabilir.

Yeniden para basılarak açıktan finansman yoluna gidilmesi durumunda da daha önce anlatılan para arzındaki artış nedeniyle ortaya çıkan etkiler meydana gelebilir. Mevcut fonlara başvurarak denk bütçenin genişletilmesi halindeki finansman açığının kapatıldığı durumla para basarak açıktan finansman yoluna başvurma durumu birbirlerine benzemektedirler. Bununla beraber, devletin borç alınabilir fonlara başvurması, vergiye başvurması halinden farklı olarak daha etkili ve hızlı bir şekilde özel yatırımları azaltıp faiz haddini yükseltir. Dolayısıyla, devletin piyasaya borçlanması ve tekrar borcunu ödemesi hallerined fiat seviyesi hızlı bir şekilde iner ve çıkar.

c keyzi

şimdi, b keyzindeki eşitlikleri de kapsayan diğer bir keyzi inceleyeceğiz. Ancak, burada tam istihdam milli gelir seviyesine bağ-

---

(20) 'Para yağmurunun' ellerine para geçen kimselere olan ilk etkilerini burada da ihmal etmekteyiz .

lı olarak yapılan yatırımlar ve tasarrufları gösteren eğrilerin belirli bir faiz haddinde kesişecekleri varsayımına dayanmamaktayız. Çünkü, bu eğriler iki sebepten dolayı kesişmeyebilirler. Birinci sebebe göre, yatırım ve tasarruf eğrileri tamamen inelastik olabilirler. İkinci sebebe göre ise, likidite tercihi eğrisi, yatırımlardaki arzu edilen ek artışa uygun olacak faiz haddinde sonsuz elastikiyete sahip olabilir (21).

Her iki durumda da parasal ücretlerdeki düşüşün faydası olmaz. Yani, spekülatif para arzı arttırılırken neticede yatırım hacminde bir artış sağlanamaz. Böylece, parasal ücretler ve fiatlar aşağı doğru inerken, milli gelir ve istihdam seviyesi tam çalışma tavanına erişemeyecektir. Böyle bir durumda, para arzının arttırılması istihdam ve reel milli gelir seviyesini yükseltmeyeceği gibi fiatlardaki kronik düşmeyi de önleyemeyecektir. Bu sebepten dolayı bu keyzde para politikası tamamen tesirsiz kaldığından, özel Keynezyen modelde olduğu gibi bütçe politikası tam manasiyle etkili olmaktadır. Ve tam istihdam, hem açıktan finansman ve hemde denk bütçenin genişletilmesiyle sağlanabilir.

d keyzi

Bu keyzde ise, klasik sistemi parasal ücretlerin aşağı yönde inmesinin rijit olduğunu öngören Keynezyen sistem ile birleştiriyoruz. Bu amaçla, (17-1) den (17-9) a kadar olan eşitlikleri kullanacağız. Fakat, (17-11) ve (17-14) nolu eşitlikleri (17-5) nolu eşitliğin yerine koymamız gerekmektedir. Yapılan bu değişiklikler nedeniyle ortaya çıkan durum noksan istihdam dengesine yol açmaktadır. Parasal ücretlerin belirli bir tabanı olduğunu savunan görüş açısından, M ve V ye bağlı olarak meydana gelen parasal milli gelir seviyesi tam istihdam milli gelir seviyesinden aşağıda kalmaktadır. Likidite tercihinin varsayılmadığı ve Say Kanununun geçerli olduğu böyle bir durumda ancak noksan istihdam dengesi teşek-

-
- (21) Tam istihdam seviyesini mümkün kılacak faiz haddinin hangi nisbete kadar düşmesi gereken haddi; S ve I eğrilerinin sıfır faiz haddinin altında veya üstünde kesişmelerine bağlı olarak pozitif veya negatif olmaktadır.

kül etmektedir. Bu keyzde para politikasının son derece etkili bir şekilde işlemesine karşılık maliye politikası hiç işe yaramamaktadır. Para miktarında yapılan bir artış aynı oranda parasal milli geliri ve istihdam seviyesini yükseltir. Bu yükseliş ise; klasik sistemde öngörüldüğü gibi para artışındaki orana paralel bir şekilde olmaktadır. Para politikası yerine denk bütçenin büyütülmesi şeklinde uygulanan bir maliye politikası halinde ödeme yapısı (şekli) değiştiğinden ve V azalacağından, bunlara bağlı olarak parasal milli gelir ve istihdam da azalacaktır. Piyasadaki borç verilebilir fonlara başvurularak açık bütçenin finanse edilmesi halinde ise; milli gelir ve istihdam seviyesi kolay bir şekilde arttırılamamaktadır. Buna karşılık yeni para basılarak açıktan finansman yoluna başvurulması milli gelir ve istihdamı arttırmak yönünden daha etkili olmaktadır. Bütçe politikası burada (açıktan finansman dolayısıyla) esasında para politikasının bir aleti olmaktadır. Gerçekte, bu durumda para politikası uygulanmaktadır.

e keyzi

Şimdi, likidite tercihinin işlemekte olduğunu kabul ederek parasal ücretlerin aşağı düşme yönünden rijitliği varsayımı ile birleştirelim. Ve, Keynezyen sistemde yer alan eşitlikler sistemine dönelim. Ancak, bu keyzle yine de Keynezyen sistemin özel modeline ulaşamamaktayız. Çünkü, Keynezyen modele göre yatırım, tasarruf ve likidite tercihini gösteren eğrilerin değerleri öyle olmalıdır ki; para arzı uygun bir miktarda arttırılınca gerekli seviyede yatırım harcamaları yapılabilsin, görüşüne dayanılmaktadır.

Yine bu keyzde de noksan istihdam dengesi meydana gelmektedir. Eğer para arzı yetersiz ise, faiz haddi gerekli seviyede yapılacak olan yatırım eğrisinin üstünde teşekkül eder. Ve ayrıca, parasal ücretlerin düşebileceği bir taban seviyenin var olması gerçeği nedeniyle, parasal ücretlerin bu seviyeye düşmesi halinde arttırılan spekülative para arzının etkenliği sınırlanmaktadır.

Bu sistemde, para arzındaki artış faiz haddini düşürerek yatırım seviyesini arttırmaktadır. Keynes modeli ile f keyzinin aksine

olarak para ve bütçe politikaları bu sistemde etkili olmaktadır. Bununla beraber para politikasına dayanmayan bir bütçe politikası (para basılarak açık bütçenin finansmanı hali) pek başarılı olamamaktadır. Örneğin, denk bütçenin genişletildiği bir politikayı düşünelim. Böyle bir politikanın uygulanması sonunda milli gelirde meydana gelen artış spekülâtif para kısmından muamele parası sahasına olan akımı hızlandırarak, spekülâtif para arzını düşürmesi nedeniyle faiz haddini yükselterek yatırım seviyesini azaltmaktadır. Yatırım seviyesindeki bu düşme ise; denk bütçenin milli geliri arttırıcı karakterini etkileyerek milli geliri azaltır. Böylece Keynezyen modelin belirli şartları altında işleyen denk bütçe genişletiliği sonucu milli gelirdeki artış 1 : 1 oranını sağlayamaz.

Yatırımların arttırılmaması halinde açık bütçenin kamu borçlanmasına başvurularak finanse edilmesi halinde de, denk bütçenin genişleticiliğinin tesirleri hızlı bir şekilde azalmaktadır. Bu durumdaki faiz haddi, yalnız sadece para miktarındaki artışa bağlı olmayıp ayrıca kamu borçlanmasındaki artışta etkilenmektedir. Buna karşılık, bu keyzde yatırımların arttırılmaması Keynezyen model ve f keyzinin aksine modelin işleyişinden ileri gelmemektedir. Keynezyen model ile f keyzinin aksine modelin işleyişinden ileri gelmemektedir. Keynezyen model ile f keyzinin yatırımları arttırma yönünden başarılı olmalarının şartına göre : spekülâtif para arzı eğrisi, likidite tercihi eğrisini bu eğrinin sağ ve solunda elastikiyetin sonsuz olduğu bir yerde kesmesi gerekmektedir (22).

Tüketim üzerinde Servet Tesirinin varolduğunu benimseyen görüş açısından keyzlerin durumu.

Bundan önce ele alınan keyzlerde balansların reel değerinde meydana gelen değişmelerin tüketim üzerine olan belirli tesirlerini ve tüketicinin net varlığı üzerindeki tesirlerini ihmal etmiş bulunmaktayız. Pigo tesirleri diye bilinen bu etkileri analize dahil etmek ve tasarrufların i ve Y ile doğru fakat net varlıkla ters orantılı olduğunu göstermek için (17-1) nolu eşitliği yeniden yazmak ge-

(22) Eğer, I ve S eğrileri tamamen inelastik ise aynı sonuç elde edilmektedir.

rekmetedir. Y nin olduğu gibi net varlığın değeri de reel manada tanımlanmıştır (23).

a keyzi

Servet tesirinin varlığı ve yokluğu halleri, Klasik Sistemin daima varsaydığı tam istihdam dengesi grsnn etkilememektedir. İstihdam seviyesi ve üretilen malların bölüşümü, yine sistemin reel cephesi tarafından tayin edilmekte olup şimdiki durumda, tasarruf seviyesinin hacmi sermaye stoku ile ilişkilendirilmiştir. Daha nceki ağıklamalarımızda belirtildiği gibi para arzındaki değişmeler sadece fiat seviyesini etkilemektedir. Para arzındaki değişmeler aynı oranda fiatları da değiştirmekte olduğundan dolayı balansların reel değeri aynı kalmaktadır (24). Denk btde sebep olunan bir genişleme dolayısıyla ödeme yapısı ve dolayısıyla fiat seviyeside değişmektedir. Bunun sonucu olarak balansların reel değeri ve tasarruf oranında değişmeler olabilir. Karşılıksız para basılması halinde ise; fiatlar tekrar yükselir. Eğer, açıktan finansmanın kamu borçlanması yoluyla sağlanması durumu var ise ; faiz haddinin değişmesinin bir sonucu olarak özel tasarruf hacmide değişir. Fertler artmakta olan kamu borçlarının kendi net varlıklarını arttırdığını kabul etmeleri şartıyla, servet tesiri nedeniyle özel tasarruflarını arttıracaklardır.

b keyzi

Likidite tercihi ile birleştirilmiş klasik sistemden meydana gelen keyze göre, servet tesirinin var veya yok sayıldığı her iki durumda da tam istihdam dengesine ulaşılacağı varsayılmıştı. Bu-

-
- (23) Yatırımlar sonucu olarak meydana gelen reel kapital stokundaki değişmeler şimdilik ihmal edilmiş olup, ilerideki büyüme ile ilgili tartişmalarımızda ele alınacaktır. (Bkz. sayfa 483 ve 550).
- (24) Para arzı ile refah tesiri ilişkisi tkticilerin muamele veya spekülatif para şeklindeki bütün para stoklarını net varlıklarının bir parçası olarak değerlendirdikleri manada anlaşılmaktadır. Eğer, sadece spekülatif para ele alınsa idi, a ve d keyzlerinde servet tesirini öngörmek mümkün olamayacaktır.

nunla beraber, para arzındaki bir artışın fiyat seviyesinde de daha fazla bir artışa dönüştüğüne dokunmuş idik. Fiyat seviyesindeki daha büyük oranda meydana gelen bu artış nedeniyle balansların reel değerinde (reel satın alma gücünde) düşme meydana gelir. Servet tesiri bu durumda tasarruf seviyesinde bir artışa ve servet tesirinin olmadığı zaman ise, üretilen malların kompozisyonunda bir değişmeye sebep olmaktadır. Benzer durumlar, denk bütçenin genişletildiği veya bütçenin finansmanı sırasında borçlanılabilir fonlara başvurulması sonucunda da meydana gelmektedir.

c keyzi

Hiç servet tesiri olmaması kaydıyla, noksan istihdam dengesinin ücretlerin oynak olması durumunda da meydana gelebileceği gösterilmişti. Eğer, faiz haddi belirli bir oranın altına düşmüyorsa veya faiz haddindeki düşmeye uygun olarak yatırım harcamaları yapılamıyorsa, parasal ücretlerin azalması ve bunun sonucu olarak fiyatların düşmesi ve muamele parasının piyasaya akımı, reel milli geliri arttırma yönünden etkisiz kalmaktadır. Servet tesiri bir kerre kabul edilince, parasal ücretlerin düşürülmesi halinde balansların net değeri de arttırılmış olur. Böyle bir durumda ise; belirli bir gelire bağlı olarak tüketim harcamaları artar ve bu artış tam istihdam seviyesine ulaşabilinceye kadar milli gelir artışını zorlar (25).

Şimdi ise, belirli bir noksan istihdam durumundan tam istihdam durumuna düşmekte olan fiyatların seyrini bozmadan ulaşmak mümkün olabilir. Böyle bir durumu ya bütçenin genişletilmesiyle veya reel satınalma gücünün arttırılmasıyla sağlanabileceğini ileri süren görüşün bir alternatifi olarak sabit fiyatların seviyesini devam ettirecek şekilde para arzını arttırmakla da sağlamak mümkündür. Servet tesirinin varsayılması halinde modelde iki yönden

---

(25) Fiyat seviyesindeki daha fazla inişleri tahmin etme bakımından meseleyi zorlaştırıcı bir faktör olması nedeniyle yatırımların azaltılmalarının etkilerini şimdilik ihmal ediyoruz.

değişiklik yapmak gerekir. Bunlardan birincisine göre, servet tesiri modeli, tam istihdam dengesinin sağlandığı diğer bir modele çevirmektedir. İkinci değişiklik ise, modeli geçici işsizliği ortadan kaldıracı karakterdeki parasal görüşe dönüştürmektedir.

d keyzi

Burada parasal ücretlerin aşağı doğru düşme yönünden rijitliği, bütün gelir harcandığı halde noksan istihdam dengesinin hüküm sürmekte olduğu bir sisteme dayanılmasından ileri gelmektedir. Böyle bir durum, servet tesirinin tüketim üzerinde meydana gelmesinden sonra devam edebilir. Parasal ücretlerin muayyen bir seviyenin altına düşmemesi nedeniyle servet tesiri tam istihdamı otomatik bir şekilde gerçekleşmesine yardım edememektedir. Para arzındaki artış ise, tam istihdama ulaşmayı kolaylaştırmakta olup, ayrıca şimdi, üretim mallarının tüketim ve sermaye birikimi arasındaki dağılımında da rol oynamaktadır. İşsizliği önlemek için para politikasına dayanılmadan uygulanan bir bütçe politikası pek etkili olmayacaktır.

e keyzi

Bu keyz, tam istihdam dengesinin meydana gelebileceği ve servet tesiri varsayıldığında da bu dengenin devam edebildiği duruma benzer. Para arzındaki artış servet tesirinin varlığında nasıl etkisiz kalmışsa, servet tesirinin var sayılmadığı durumda da etkisiz kalmaktadır. Bu keyzle ilgili olarak daha önceki açıklamalarımızla da belirttiğimiz yatırımların arttırılamaması problemine şimdi de tüketimin arttırılamaması problemi ilave olunmaktadır. Milli gelir artarken para arzının da arttırılmasının bir sonucu olarak gelirdeki artışa nazaran tüketim fonksiyonunun aşağı doğru ilerlemesinin önlenememesi, denk bütçenin genişletici tesirlerini azaltmaktadır. Ayrıca, denk bütçeyi daha da büyüterek piyasaki borç verilebilir fonlarla finanse etme durumunda ise, yatırım seviyesinin azalmaya başlayacağını belirtmiştik. Bununla beraber böyle bir finansman şekli, tüketimi indirek olarak etkilemesi nedeniyle de tercih edilebilmek-

tedir. Tekrar edersek, para arzındaki artışın etkilerine benzer bir şekilde, açıktan finansmanın kamu borçlarıyla finanse edilmesinin başarısı, kamu borçlarında meydana gelen artışın borç para verenlerin net varlıklarında bir artış veya azalışa sebep olduğunun bu kimselerce kabul edilmesine bağlıdır. Buna karşılık, para basarak açıktan finansmana gidilmesi hali ise, servet tesiriyle birlikte etkili olmaktadır.

f keyzi

Servet tesirinin varsayıldığı Keynezyen modelin ekstrem bir keyzinde noksan istihdam dengesi meydana gelmektedir. Bununla beraber, servet tesiri bu modeli, para politikasının tamamen etkisiz olduğu bir durumundan, para politikasının tam istihdamı sağlayabileceği diğer bir durumuna dönüştürmektedir. Para politikasının şimdiki durumda etkenliği ise, yatırımlardan ziyade tüketimleri teşvik etmesine bağlıdır. Ve bu politika tüketimi teşvik yönünden başarılı sayılabilir. Denk bütçenin etkinliği ise servet tesirinin var sayılmadığı duruma nazaran daha azdır. Her ne kadar yatırımların arttırılamaması meselesi burada söz konusu değilse de, servet tesirinin var olması halinde tüketim seviyesinin arttırılmaması aynen e keyzinde olduğu gibi önemini devam ettirmektedir.

Sonuçlar

Bundan önceki açıklamalar, muhtelif istikrar politikalarıyla tam istihdamı devam ettirebilme ve fiat seviyesindeki istikrarın sağlanmasındaki etkenliğin, incelenmekte olan gelir teşekkülü ile ilgili keyzin özelliklerine bağlı olduğunu göstermektedir.

Tüketim üzerinde servet tesirinin olmadığını öngören keyzlere tekrar dönerek, mümkün olan noksan istihdam dengesine ulaşmaktaki likidite tercihi ve parasal ücretlerin aşağı inme yönünden olan rijitliğinin ne derece önem taşıdığını araştıralım. Likidite tercihi eğrisinin elastikiyetinin bahis konusu aralıkta sonsuzdan küçük olması şartıyla, likidite tercihi işsizlik sebebi olmamaktadır. Bu durum, tam istihdam dengesinin sağlanmakta olduğu b keyzinde gösterilmiştir. Likidite tercihinin faiz haddi bakımından daha faz-

la aşağı inemeyeceği bir tabanın meydana gelmesine sebep olması halinde, parasal ücretler aşağı inme yönünden çok oynak olsa bile noksan istihdam dengesine yol açmaktadır. Böyle bir durum ise, c keyzi ile gösterilmiştir.

Likidite tercihi eğrisinin rolü ihmal edilse bile, parasal ücretlerin aşağı inme bakımından gösterdiği rijitlik işsizlik sebebi olmaktadır. Bu durum ise, d keyzinde gösterilmektedir. Likidite tercihi eğrisi, faiz haddi için bir taban tesisine sebep olmadığı halde bile parasal ücretlerin aşağı düşme yönünden gösterdiği rijitlik yine de işsizlik sebebi olmaktadır. Bu durum ise, e keyzinde gösterilmiştir. Son olarak hem faiz ve hem de parasal ücret haddinin her ikisinde daha aşağı düşmeyecekleri birer taban seviyelerinin olduğu durumla karşılaşmaktayız. Böyle bir durumda, parasal ücretler ve likidite tercihinden herhangi birisi işsizliğin daha önemli sebebi olabilmektedir. Bu durum ise, f keyzinde gösterilmiştir.

Noksan istihdam dengesinin mümkün olabilecek 4 çeşit keyzini incelemiş bulunuyoruz. Bu keyzlerden d, ancak para politikasıyla islah edilebilir. Çünkü parasal ücretler istenildiği kadar düşürülemediğinden dolayı milli gelir ancak parasal harcamalarla arttırılabilir. Para arzını arttırmanın diğer bir sebebi ise; özel sektördeki harcama meylinin birime eşit olmasıdır. c ve f keyzlerindeki işsizlik durumu ise, ancak bütçe politikalarıyla önlenebilmektedir. Çünkü, likidite tercihi eğrisi sonsuz elastikiyete sahip olduğundan dolayı para arzındaki yapılan arttırmanın herhangi bir faydası olmamaktadır. e keyzi ise, para ve bütçe politikalarının ikisinin birlikte uygulanmasını gerektirmektedir.

Tüketim üzerindeki servet tesirinin varlığını benimseyen görüşlere dönersek; her ne kadar likidite tercihi eğrisinin elastikiyeti sonsuza erişmekte ise, bu durumda ücretlerin aşağı yönde inme bakımından esnek olmaları halinde tam istihdam dengesinin sağlanmakta olduğunu görmekteyiz. Böylece, c keyzine göre tam istihdam dengesi otomatik bir şekilde sağlanmaktadır. Parasal ücretlerin daha aşağı inemeyeceği bir taban olduğunu savunun keyzlerde, servet tesiri tam istihdamı sağlamakta faydalı olamamaktadır. Buna göre noksan istihdam dengesi d, e ve f keyzlerinde orta-

ya çıkmaktadır. Bununla beraber, para politikası d ve e için olduğu gibi f içinde etkili bir çare olmaktadır. Para arzını arttırmadan uygulanan bütçe politikasının etkenliği ise; servet tesirinin yerine borç yapabilme olanaklarına bağlı olarak azalmaktadır.

C. İSTİHDAM VE FİAT SEVİYESİNDEKİ DEĞİŞMELER

Keynezyen analiz tarzının en büyük katkısı, efektif talebin kolayca değişebileceği ve yine efektif talebin tam istihdamı sağlayıcı rolünü açıklayıcılığından ileri gelmektedir. Klasik görüşün aksine olarak, Keynezyen anlayışa göre, para arzı ile toplam talep arasında basit bir ilişki yoktur. Çünkü, para, tam istihdam gelir seviyesinde yatırım ve tasarrufları birbirine eşit kılmayacak şekilde kullanılabilir veya harcanabilir. Gelir elde edenlerin tüketim yapma konusundaki isteksizlikleri ve tasarrufta bulunanların yatırım yapma konusundaki isteksizlikleri, tam istihdam milli gelir seviyesine uygun miktarda yatırım yapılmamasına yol açtığı halde; yine bu iki grubun başka bir zamanda satınalma güçlerinde ötesinde harcama yapmaları halinde enflasyon durumu ortaya çıkmaktadır. Tüketim ve yatırım harcamalarının nasıl tayin edildiğiyle ilgili teorilerin geliştirilecek olan birçok kısımları olduğu halde, Keynez'in çok hızlı bir şekilde tüketici ve yatırım yapan kimselerin davranışları hakkında kesin teoriler ortaya atması büyük bir atılımdır.

Fakat, tabiatla bir şeyi feda etmeden başka birşeyi kazanmak pek mümkün değildir. Örneğin, Keynes'in $Y=C+I$ eşitliğinin $C+I$ kısmı geleneksel $V.M=O.P$ eşitliğinin $V.M$ kısmının açıklanması için son derece uygun olduğu halde; aynı şey $O.P$ kısmı için Y tarafından açıklanamamaktadır. Bunun sebebi ise, harcamalardaki değişmelerin fiat ve hasıla seviyesinde de değişmelere yol açacağı şeklindeki gerçeğe gerekli önemin verilmemesinden ileri gelmektedir. Bununla beraber, Keynes, *The General Theory* ve *Treatise*'sinde fiat enflasyonu ile ilgili meseleleri incelemektedir. Aşağıdaki Keynezyen modelin ve buna dayanan fiskal teorinin önmlü bir kısmının açıklanmasında fiat seviyesi kavramı ihmal edilerek modelin özel bir halini teşkil eden depresyon iktisat düzeni ele alınacaktır. Harb ve sonrası devrelerindeki gelişmeler, telafi edici maliye poli-

tikasının genel teorisinin fiat değışmeleri ihtimalni gözönünde bulundurması gerektiği önemle anlaşılmıştır. Fiat değışmelerine verilen önemin sebebi ise; enflasyonu olduğu kadar işsizliğide önlemeye dayanmaktadır.

Tam istihdamdan önce fiatların yükselişii.

Enflasyon sorunun iki yönü birbirinden ayırt edilmelidir. Bunlardan birincisine göre, tam istihdama yaklaştıkça dar boğazlar görölmeğe başlar ve kaynaklar gittikçe kıtlaşmağa başlar. Böyle bir durumda para arzını arttırmakla işsizlik önlenememektedir. İkinci çeşit sorun ise, devletin bazı siyasal davranışları ve tekeli grupların fiat politikaları enflasyon durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Şimdi, birinci sorunla ilgili görüşü ele alalım. Telafi edici maliyece sık sık ileri sürüldüğu gibi, toplam üretime ait arz eğrisi tam istihdam noktasına kadar sonsuz elastikiyete (toplam parasal harcamalar yönünden) sahip olduğu halde, tam istihdam noktasına erişildiğinde aynı eğri inelastik olmağa başlar. Bununla beraber, durum bu kadar kesin bir şekilde ifade edilemez. Keynes'in ileri sürdüğu iddiaya uygun olarak, tam istihdam noktasına yaklaştıktan önce fiatlarda bazı yükselmeleri gerektirici sebepler mevcuttur (27). Bu durumda aynı zamanda bir de işsizlik devam ediyorsa, toplam harcamalardaki bir artışın önemli bir kısmının istihdam ve hasıla artışına dönüşebileceği hem teorik ve hem de tecrübi yönden tutarlıdır.

Şimdi, ciddi bir işsizlik devresinin devam ettiği sürece fabrika ve teçizat yönünden de fazla kapasitenin var olduğu bir durumla açıklamalarımıza başlayalım (27). Bu durumda firmalar, azalan veya en kötü ihtimalle sabit maliyet şartları altında çalışırlar. Bunun bir sonucu olarak, kısa dönemde fiyatları yükseltmeden daha fazla işçi çalıştırarak istihdam seviyesini yükseltmeleri mümkün-

---

(26) Bkz. J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Harcourt, Brace and Company, Inc., New York, 1936, chap. 21.

(27) Alvin H. Hansen, *Monetary Theory and Fiscal Policy*, McGraw - Hill Book Company, Inc., New York, 1949, chap. 7.

dir. Ancak, daha yüksek düzeyde kapasite kullanıldığında maliyetler ve fiyatlar yükselmeğe başlar. Maliyetler üzerindeki yükselme baskısı, ne derecede yüksek istihdam seviyesinin elde edilmek istendiğine bağlı kalmaktadır. Eğer, istihdam seviyesi yavaş bir şekilde artıyorsa, ek kapasite yaratılabilir ve böylece ilave işgücü istihdam edilebilir. Eğer harcamalar çok hızlı bir şekilde yapıyorsa, dar boğazlar daha tam istihdama erişmeden ortaya çıkmaktadır.

Şimdiki durumda ise, cari reel ücret seviyesinde çalışmak isteyen işçilerin bulunduğunu (tarife uygun olarak) ve yine bir ciddi enflasyon sorunun varlığını düşünelim. Bu durumda, cari istihdam seviyesi klasik işgücü eğrisinin üzerindeki bir noktada teşekkül etmemektedir. Mevcut cari ücretlerde daha fazla işçinin çalışmak istemesi fiatlardan ziyade sendika üyeliği gibi başka bir yolla sağlanabilmektedir. Harcamalar ve istihdam seviyesi artırılırken, istihdam seviyesindeki artış klasik işgücü arzı eğrisi üzerindeki bir noktaya kadar arttırılabilmektedir. Ancak, bu noktaya eriştikten sonra istihdam seviyesinde sağlanmak istenen artış, reel ücret hadlerinde de bir artış yapmaya bağlıdır. Bunun için ancak ucuz sermaye temini ile reel ücretlerde bir artış sağlanarak milli hasılda da bir artış elde edilerek, fiyatları yükseltmeden klasik eğri üzerinde ilerlemek mümkün olabilir.

Buraya kadar ki açıklamalar, para veya maliye politikasından birisine göre yapılan harcamalardaki artışın kapasite değişmelerinin gerektirdiği az miktarlarda olmak şartıyla fiyat yükselmelerine sebep olunmadan tam istihdamın gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Bununla beraber, devamlı bir şekilde işsizlik sorunu yaratması bakımından negatif rolü olan fiyat yükselmelerinden kolayca kaçınılamamaktadır. Ancak, bu güçlükler her hangi bir istikrar politikasına has değildir. Örneğin, eğer ücretler aşağı inme yönünden rijit iseler tam istihdam ancak parasal harcamalar arttırılarak sağlanabilmektedir. Buna karşılık, böyle bir rijitide yok ise; reel talep ancak fiyatlar seviyesi yükselttilerek sağlanabilmektedir. Fakat, bu ise fiyat seviyesinde tekrar bir değişiklik yapmayı gerektirmektedir.

1930 ların hızlı depresyon yıllarında, parasal ücretlerin az çok sabit olduğu bir sistem üzerinde yapılan yoğun çalışmalar, parasal

harcama'ların arttırılması görüşüne oldukça fazla bir önem vermektedir. Harb sonrasında geliştirilen tam çalışma modeline ise bu görüş pek uygun düşmedi. Harcamalar seviyesindeki bir azalışın ,istihdam ve fiat seviyesinide düşürebileceğinin ele alınmasının bir neticesi olarak harcamalardaki artışında, fiatları yükseltebileceği konusunda durulmağa başlandı. Buna göre, istikrar politikasının amacı, toplam harcamaların seviyesini reel milli gelirdeki artışa uygun olarak arttırmak veya bu artışa uygun olarak devam ettirmektedir.

Bu amacı gerçekleştirecek olan tedbirler, fiat seviyesinin sabit olduğu bir sistem içinde ele alınmalıdır. Deflasyonist açığın kapatılarak işsizliğin önlendiği halde olduğu gibi, enflasyonist açığa kapatılarak fiat yükselişleri önlenmelidir. Bu amaca uygun olarak yine bir gelir teşekkülü denge modeli uygulanabilir. Ancak, açık enflasyon durumunun meydana gelmesine göz yumulmuş ise, aynı model uygulanamaz. Çünkü, açık enflasyon durumunda bir çeşit denge-sizlik durumuyla karşılaşmaktayız. Bu yüzden, bütün sistemi dinamik bir tarzda formüle ederek, fiat seviyesindeki değişmelerin fertlerin harcama yönünden olan davranışları üzerine olan etkilerini göz önünde tutmalıdır.

Aşağıdaki açıklamalar, gelişmiş bir ekonominin işsizlik sorunlarıyla ilgilidir. Gelişmemiş memleketlerin işsizlik sorunu ise; değişik bir hikâyedir. Çünkü, gelişmiş memleketler talep yetersizliğiyle karşı karşıya oldukları halde, az gelişmiş memleketler ise, bol iş-gücü arzı ile birlikte kombine etmek durumunda oldukları (kapital ve diğerleri gibi) kaynak yetersizliği sorunları vardır. Az gelişmiş memleketlerin temel sorunları işsizlikten ziyade, düşük verimdir. Sorunun çözümü ise, kapital birikimi ve prodüktivite artışının sağlanmasına bağlıdır. Bu sorunları halletme bakımından para politikası pek etkili olmadığı halde, bütçe politikası önemli bir alet olmaktadır.

Tekelci guruplarca yaratılan Enflasyon

Şimdi, enflasyon sorununun ikinci çeşidini incelemeye dönelim. Harb sonrası iktisatçıları tarafından savunulan önemli görüşlerden biri, tam çalışma ve fiat istikrarının birbirleriyle bağdaşan amaçlar olmadığını ileri sürmektedir. Bu iki amaç arasındaki çatışma, tam

çalışma seviyesinin yüksek olduğu sıralarda baskı guruplarının politik davranışlarından ileri gelmektedir.

Meselenin ekonomik yönü ise, oldukça basittir. Milli gelir seviyesi, fiatlar ve harcamaların seviyesinin belirli birer değerlerde olduklarını farzedelim. Bu durumda işçi sendikalarının produktivitedeki artışa bağlı kalmadan parasal ücret hadlerinde bir artış talep ettikleri durumu ele alalım. Eğer, ücretlerdeki bir artış; diğer üretim faktörlerinin milli gelirden almakta oldukları paylarda -meselâ, faiz, tekelci kârı, veya diğer rant gelirleri gibi- bir azalma ile karşılanmamakta ise, olay, sadece faktörlerin payları arasındaki bir dağılım meselesidir.

Fakat ücretlerin artması dolayısıyla diğer istihlal faktörleri paylarının değişmeden aynı kalması halinde fiatların yükseldiğini düşünelim. Bu durumda, devlet oldukça güç bir sorunu çözmek durumunda kalmaktadır. Eğer, mali politika harcamaların değişmeden aynı kalması şeklinde düzenlenmişse; fiatlar yükselirken istihdam seviyesi düşecektir. Bunun sonucu olarak toplam olarak aynı miktar harcamaya karşılık eskisine nazaran daha az mal alınabilecektir. Devlet ayrıca, yüksek fiat seviyesine razı olarak tam istihdam seviyesini aynı tutabilmek için harcamaları arttırmayı öngören alternatif bir politikayı uygulamayı benimseyebilir. Bu durumda, toplam arz eğrisinin yükseldiğini düşünürsek fiat seviyesini aynı düzeyde devam ettirebilmek için tam istihdam seviyesinin düşmesine göz yumulurken ayrıca, harcamalarda da bir azaltma yapma durumu ile karşılaşmaktadır (28).

Ücretlerinin yükselmesini devamlı olarak talep etmekte olan işçilerin bütün isteklerinin karşılanarak ayrıca çalışmadıkları zamanlar için de bir kayıplarının olmaması halinde; eğer istihdam seviyesi aynen devam ettirilmek isteniyorsa böylece en zor bir sorun ortaya çıkmış olur. Bununla beraber bu şekildeki işçi talepleri sık sık ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda, devletin işsizliği önlemek istemesi halinde mevcut bir enflasyonu diğer biri ta-

---

(28) Bkz. Melvin Reder, «The Theoretical Problems of a National Wage price Policy», Canadian Journal of Economics and Political Science, vol. 14, no 1, pp. 46 - 61, February, 1948.

kip ederek adeta bir çeşit zincirleme enflasyon durumu ortaya çıkar.

İlk olarak ortaya çıkan enflasyonunun sebebi; ücretleri yükseltme talebinden ziyade kâr haddini arttırma isteklerine dayanıyorsa veya prodüktivite artışları ücret artışlarına yansımış ise, yukarıdaki açıklamalar bu durumda da geçerli olmaktadır. Eğer, kâr veya ücret arttırma talepleri iş çevreleri ve sendikaların liderliği elde tutmak için yaptıkları rekabete dayanıyorsa bu durumda tam istihdam ve fiat istikrarı amaçlarını birlikte gerçekleştirmek mümkün değildir. Böyle bir durumda para ve maliye politikalarına önem vermek sorunu dahada güçleştirmektedir. Böyle bir durumda uygulanacak olan politikaya göre, ya baskı gruplarının davranışlarını daha disiplinli kılabacak bazı cezalandırma (işsizlik veya düşük kâr) yoluna başvurmayı veya tam istihdam veya fiat istikrarı amaçlarından sadece birisine ulaşmayı gaye olarak seçmeyi gerektirmektedir. Bu politikanın diğer bir alternatifi olarak ücretlerin veya fiatların direkt kontrolü hali düşünülebilir.

Tam istihdam ve fiat seviyesi istikrarlarından ikisinde birlikte gerçekleştirilemeyeceği şeklindeki ileri sürülen bir iddiaya kimsenin itirazı olmamaktadır. Ancak, bu teorik iddianın modern ekonomiye ne dereceye kadar uyduğunun belirtilmesi gerekir.

Harb sonrası Amerikan tecrübesi böyle bir ekstrem teoriyi desteklememektedir. Kapitalizmin bu en son teorisindeki aksaklık daha sonraki yazarlara da bu konuda pek başarı şansı getirmemektedir. Kapitalist sistemin çökeceği hakkında kahinlerde bulunan Marxist ve Schumpeteryen görüşlere göre sorunun çözümü, değişen şartlara kendisini kolayca uydurabilen bir kamu politikasında ve kolayca değişebilir bir sosyal sistemin işleyişinde bulunmaktadır.

Paranın Klasik Sistemdeki rolü üzerinde bir açıklama.

Şimdi, kendi içinde tutarsız sistemin parasal yönünü reel yönünden ayıran klasik model anlayışına bir açıklık getirecek şekilde

---

(29) Bkz. Don Patinkin, The Theory of Money and Prices, bilhassa chap. 7. Ve ayrıca bkz. Patinkin tarafından verilen geniş yayınlara bkz. Bence, klasik sistemin haksız bir tenkidi itiyat motifine dayanan reel balanslar sistemini geliştiren çalışmaların değerini azaltmamalıdır.

dönelim. (29). Burada ele aldığımız konu, böyle bir sistemin realist olup olmadığı (açıkça, realist değildir.) meselesi değil, fakat fakat tutarsız olup olmadığıdır. Sistemin realist olmadığı konusunda durmak, bence pek lüzumlu değildir (30).

Tutarsızlık tezini destekler yönde ileri sürülen görüşe göre, paraya sahip olmak, en aşağı diğer mallara sahip olmak kadar bir fayda sağlar. Elde tutulan para sahibinin bütçe eşitliğinde yer almakta ve bu yüzden nisbi fiyatların teşekkülünde önemli rol oynamaktadır. Şimdi, paranın topluma sağladığı hizmetlerin faydasını (toplumun para ile sosyal ihtiyaçlarını temin etmesi) savunan görüş ile fertlerin likidite tercihlerinde yer alan para görüşü arasında kesin bir ayırım yapmak gerekmektedir. Paranın sosyal faydalılığı; trampa ekonomisinde olduğu gibi oldukça etken bir pazarlama sistemini sağlaması ve bunun neticesi olarak daha yaygın bir iş bölümünü gerçekleştirmesi özelliklerinden ileri gelmektedir. Paranın bu özelliği oldukça açıktır fakat fertler parayı elma veya portakalın bir alternatifi olarak talep etmezler. Fert etken bir ödeme sisteminin var olduğu bir ekonomide yaşadığından dolayı, reel gelirinin fazlalığı ona daha fazla elma ve portakal alma olanağını vermektedir. Dolayısıyla paranın varlığı, ilmi bilgi veya güneş ışınlarının varlığı ile aynı manada olmak üzere faydalıdır.

Parayı bir ölçü birimi olarak kullandığı halde, malların nisbi fiyatlarının sistemin reel yönü tarafından tayin edildiği bir para ekonomisinin var olduğunu düşünelim. Burada, halkın paraya olan talebinin sadece muamele saiki dolayısıyla olduğunu kabul ediyoruz. Bu durumda paranın dönme hızı ve fiyat seviyesi nasıl teşekkül edecektir? Paranın dönme hızı, ödeme sistemlerinde çeşitli derecelerde düzensizlikler yaratan ödeme alışkanlıkları ve mesela, tren seferleri

---

(30) Benzer bir kritik için bkz. Stefan Valivanis, «A Denial of Patinkin's Contradiction,» *Kyklos*, vol. 8, no 4, pp. 351 - 368, 1955. Mükemmel bir yeteneğe sahip bu genç ekonomistin trajik ölümü meslek için telâfisi imkânsız bir kayıp olmuştur.

gibi teknik faktörlerce tayin olunmaktadır (31). Eğer fertlere (x) bölgesinde ödeme yapılıyorsa ve fertler (y) bölgesinde alış verişte bulunuyorlarsa, (x) in (y) den 1 veya 10 blok uzaklıkta olmasına göre veya dükkanların bütün gece açık olup olmadıklarına göre, paranın dönme hızıda büyük ve küçük olacaktır. Böylece fiat seviyesi fayda hesaplarına dayanan para talebine dayanmadan açıklanabilir. Aynı şekilde, nisbi fiatlarda para talebinden bağımsız olarak yine sistemin reel cephesi tarafından tayin edilir. Para teorisini önemsiz kabul eden böyle bir sistemin kendisinde aynı şekilde para teorisi anlayışı yönündende cazip bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu sistem pek tutarlı değildir.

Daha realist bir sisteme ulaşabilmek için çeşitli aşamalardan geçmek gerekmektedir. İlk olarak yatırımların maliyetleri ele alınabilir ve eğer, yatırımların maliyeti karşılığında sağlanan gelire bağlı olarak elde edilen kâr yeterli değilse; yatırımlar için ayrılan fonların daha önceden yapılmasına niyet edilen ve ertelenmiş bulunan tüketim için elde tutulabileceği olasılığı tartışılabilir (32). Böyle bir tartışma meseleyi biraz da olsa komplike bir hale sokmasına karşılık para teorisinin kapsamını pek genişletemez. İkinci olarak, gelecekte bir ödeme yapma gerekliliği pek kesin olmayabilir. Yani, belirli bir yatırımın, maliyeti ve hasılatı yönünden karşılaştırılarak yapılıp yapılmayacağı kararı; para talebi diğer taraftan tüketici ferdin şahsi tercih durumunu da yansıtabileceğinden, yatırımcı için oldukça ilginç olabilir. Bu durumda para talebi ve fiat seviyesi arasında bir ilişki kurulmuş olmasına karşılık, spekülatif para talebini analize dahil etmeden para teorisinin en önemli özelliği anlatılamaz.

---

(31) Bkz. Howard S. Ellis, «Some Fundamentals in the Theory of Velocity», *Quarterly Journal of Economics*, vol. 52, no 3, pp. 431 - 472, May, 1938, reprinted in FriedricL. A. Lutz and Llyod W. Mints (eds.) *Readings in Monetary Theory* American Economic Association, Richard R. Irwin, Inc., Homewood, III, 1951, pp. 89-128.

(32) J. R. Hicks, «A Suggestion for Simplifying the Theory of Money,» *Economica* vol. 2, no. 5, pp. 1 - 19, 1935, reprinted in Lutz and Mints, op. cit., pp. 13-32.

İhtiyat ve muamele motifleriyle para tutmak ihtiyacı birlikte, reel manada para talebini meydana getirmektedir (33). Para ve borçlanmadan birisinin seçimi bahis konusu olduğunda spekülâtif para talebi, beklenen veya cari fiatlar seviyesinden bağımsız olarak parasal manadaki para talebini göstermektedir. Bundan dolayı, Keynezyen sistemdeki likidite tercihi, parasal manada yazılmıştır. Bundan başka, mallara karşı olduğu gibi, fiat seviyesindeki beklentilere bağlı olarak başka bir spekülâtif para talebi ortaya çıkabilir. Bu durumda balansların reel kıymeti ve bundaki değişmelerde spekülâtif para talebinin kapsamına girmektedir.

---

(33) Ferdi talebin fayda teorisini desteklemediği yukarıdaki cümlelerde talep (demand) kelimesi, muamele parası karşılığı olarak yanlış anlaşılmaya sebep olacağından, kullanılmaktadır.